

Juridisk analys av så kallade tonårsutvisningar i hbtqi-familjer

Tonåringar och unga vuxna med hbtqi-föräldrar riskerar utvisning trots risk för förföljelse

Tonåringar och unga vuxna vars föräldrar har skyddsstatus och uppehållstillstånd i Sverige baserat på hbtqi-skäl (sexuell läggning, könsidentitet, könsuttryck, och/eller intersexvariation), löper idag stor risk att utvisas trots att de riskerar att tillskrivas tillhörighet till samhällsgruppen hbtqi-personer. Denna tillskrivna grupptillhörighet innebär ofta en allvarlig, konkret och överhängande risk för förföljelse, tortyr och i värsta fall döden vid en utvisning tilli föräldrarnas ursprungsland. Utvisningarna strider mot svensk och internationell rätt.

Med finansiering från AMIF ger RFSL:s jurister varje år juridisk rådgivning och rättsligt stöd till många hundratals asylsökande, flyktingar och deras familjemedlemmar. Vår målgrupp är personer i behov av skydd baserat på hbtqi-skäl: Denna analys är avsedd att ge information till före detta asylsökande och deras familjer, samt yrkesverksamma som möter och bistår dem, och allmänheten, för att informera om hur de senaste årens lagändringar och ny rättspraxis avseende så kallade "tonårsutvisningar" påverkar familjer med hbtqi-asylskäl.

Bakgrund

Före 2021 beviljades normalt permanent uppehållstillstånd i ärenden rörande familjeåterförening. År 2021 ändrades lagstiftningen och istället beviljades tidsbegränsade tillstånd. En fråga i lagstiftningsärendet var hur ändringen påverkade ansökningar om förlängt uppehållstillstånd för unga vuxna som fyllt 18 år under sin tillståndsperiod. Lagstiftaren hänvisade till vissa bestämmelser i utlänningslagen, inklusive en så kallad "ventil", utformad för att hantera synnerligen ömmande omständigheter. I samma lagstiftningsärende gjordes detta krav mindre restriktivt för vuxna som haft uppehållstillstånd, så att de kunde beviljas uppehållstillstånd om omständigheterna var särskilt ömmande och den vuxne hade bildat en särskild anknytning till Sverige under giltighetstiden. Denna ändring upphävdes 2023.

Ett nytt prejudikat i februari 2026 från Migrationsöverdomstolen (mål nummer UM 3254-25) ger juridisk vägledning för hur bedömningen ska göras när en ung person fyller 18 år och ansöker om förlängning av ett uppehållstillstånd som hen tidigare beviljats som barn till en förälder. Enligt denna nya vägledning har Migrationsöverdomstolen klargjort och bekräftat att det inte längre finns en automatisk väg till uppehållstillstånd för dem som anlände som barn när de fyller 18 år.

En juridisk fråga som behandlades i prejudikatet var tolkningen av det kriterium som efter en ändring i utlänningslagen nu måste vara uppfyllt, vilket är ett "särskilt beroendeförhållande" mellan den unga vuxna och föräldern. Domstolen klargjorde i detta nya prejudikat att detta särskilda beroendeförhållande går långt utöver normala känslomässiga eller sociala band. I praktiken innebär detta att såvida inte en ung vuxen har svåra medicinska behov eller funktionsnedsättningar som gör denne fysiskt eller psykiskt oförmögen att leva självständigt, betraktas hen juridiskt som en självständigt individ som kan separeras från sina föräldrar/sin förälder.

Det nya prejudikatet från Migrationsöverdomstolen kan förväntas få allvarliga och förödande konsekvenser för tonåringar och unga vuxna som är barn till föräldrar med hbtqi-asylskäl. Tonåringar och unga vuxna till föräldrar med uppehållstillstånd på grund av hbtqi-skyddsskäl löper en betydligt större risk för utvisning till länder där både hbtqi-personer, deras barn riskerar och personer som tillskrivs tillhörighet till hbtqi-samhällsgruppen riskerar förföljelse.

Hur påverkas familjer där en förälder har skydd baserat på hbtqi-skäl?

RFSL kontaktas regelbundet av före detta hbtqi-asylsökande och deras familjer, där till exempel en förälder har beviljats flyktingstatus och uppehållstillstånd baserat på sina hbtqi-asylskäl. Deras barn beviljas normalt tillstånd senare vid familjeåterförening. Efter ändringar i utlänningslagen förlängs dock inte längre ungdomens tillstånd så snart hen fyller 18 år, och hen utvisas när tillståndet löper ut. Detta trots att ungdomen ofta kan ha en egen hotbild mot sig och kan riskera förföljelse baserat på till exempel föräldrarnas hbtqi-grupptillhörighet och att barnet själv tillskrivs tillhörighet till samhällsgruppen hbtqi-personer.

När det gäller barn och unga vuxna till föräldrar med uppehållstillstånd i Sverige baserat på hbtqi-asylskäl, är den primära juridiska skyddsgrunden som aktualiseras för barnet i de flesta situationer "tillskriven tillhörighet till samhällsgruppen hbtqi-personer". Detta är en självständig och juridiskt giltig grund för skydd. Det slås fast bland annat i UNHCR:s riktlinjer nr 9, liksom i Migrationsverkets eget rättsliga ställningstagande, RS/015/2021.

RFSL kan konstatera att Sverige utvisar tonåringar och unga vuxna som är barn till föräldrar med hbtqi-skäl, till länder där till exempel homosexualitet är kriminaliserat. Detta strider mot både nationell och internationell rätt, såsom utlänningslagen, EU-domstolens praxis, Europakonventionen (EKMR), Flyktingkonventionen och UNHCR:s riktlinjer nr 9. Den avgörande juridiska frågan är den framåtsyftande risken för förföljelse på grund av tillskriven sexuell läggning, könsidentitet, könsuttryck och/eller intersexvariation. Den unga vuxna vars förälder har hbtqi-skyddsskäl kan löpa en betydande risk att också själv uppfattas vara hbtqi-personer, och tillskrivs alltså ofta samma exempelvis homosexuella läggning som föräldern har. Detta oavsett ungdomens faktiska sexuella läggning, könsidentitet, könsuttryck och/eller intersexvariation. I länder där hbtqi-personer förföljs tillskriver omgivningen ofta barnet till en förälder som är hbtqi-person exempelvis samma homosexuella läggning som föräldern har, baserat på föreställningar om arv och beteenden, så som att homosexualitet förvärvas genom västerländsk socialisering och att barn kan "rekryteras" eller "uppfostras" till att bli hbtqi-personer.

Varför händer detta – varför genomförs utvisningar trots risk för våld?

RFSL:s jurister erfar, genom att ta del av många berörda familjers ärenden och situationer, där vi har gått igenom utredningsprotokoll, beslut och domar, att svenska migrationsmyndigheter ofta "missar" att bedöma den framtida risken för förföljelse baserat på tonåringarnas tillskrivna tillhörighet till samhällsgruppen hbtqi-personer. Istället utreder, prövar och bedömer migrationsmyndigheterna felaktigt "enbart" "faktisk" eller "genuin" självidentifierad hbtqi-identitet hos tonåringarna, istället för att bedöma skyddsbehovet baserat på hur aktörerna som förföljer dem, uppfattar dem och tillskriver dem exempelvis homosexuell läggning. När tillskriven tillhörighet till samhällsgruppen hbtqi-personer inte bedöms som den juridiska skyddsgrund den faktiskt och juridiskt utgör, leder det till utvisningar som strider mot principen om non-refoulement under Flyktingkonventionens artikel 33, EKMR artikel 3, Barnkonventionen artikel 6 samt Migrationsverkets eget rättsliga ställningstagande och UNHCR:s riktlinjer nr 9, i vilka tillskriven tillhörighet till samhällsgruppen hbtqi-personer erkänns som skyddsgrund.

Inom den svenska asylprocessen beviljas asylsökande med hbtqi-skäl normalt flyktingstatus om de bedöms riskera förföljelse och anses ha gjort sina hbtqi-skäl trovärdiga och tillförlitliga, i enlighet med utlänningslagen. Efter lagändringarna 2015–2016 då tidsbegränsade uppehållstillstånd infördes som huvudregel, beviljades barn som till föräldrar med hbtqi-skyddsskäl inte automatiskt permanent uppehållstillstånd som sina föräldrar, utan tidsbegränsade uppehållstillstånd. När dessa minderåriga når 18 års ålder förlängs inte deras uppehållstillstånd, vilket resulterar i utvisningar till länder där

homosexualitet är kriminaliserat. Dessa utvisningar sker trots mångårig vistelse i Sverige under formativa år, utbildningsmässig och språklig integration och dokumenterade risker för förföljelse baserat på tillskriven hbtqi-identitet.

Utvisningarna strider mot svensk och internationell rätt

Migrationsverkets rättsliga ställningstagande, RS/015/2021 ”Prövning av skyddsskäl för hbtqi-personer”, anger uttryckligen i avsnitt 2.2 att både självidentifierad och tillskriven hbtqi-tillhörighet måste beaktas: ”Vid prövningen ska det därför inte bara beaktas om personen själv identifierar sig som hbtqi-person utan även om personen av omgivningen tillskrivs en sådan tillhörighet.”

Detta innebär att myndigheter måste bedöma risken för förföljelse både för dem som åberopar hbtqi-skäl och att de själva har exempelvis en viss sexuell läggning eller könsidentitet, men också för dem som tillskrivs tillhörighet till samhällsgruppen hbtqi-personer oavsett hur de faktiskt identifierar sig eller inte.

Utvisningarna strider mot Barnkonventionen

Den 1 januari 2020 blev Barnkonventionen svensk lag genom (SFS 2018:1197), vilket gör dess bestämmelser direkt tillämpliga vid svenska domstolar. Utvisningen av tonåringar med hbtqi-föräldrar strider mot följande bestämmelser:

- **Artikel 3:** Barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn. Att utvisa unga vuxna till länder där de möter förföljelse eller diskriminering baserat på familjens hbtqi-status motsäger detta direkt. Det spelar ingen roll att tonåringen nu är myndig; bedömningen bör gälla vilka familjevärderingar tonåringen misstänks ha vuxit upp i.
- **Artikel 6:** Varje barn har en inneboende rätt till liv, och stater ska säkerställa barnets överlevnad och utveckling. Att utvisa unga vuxna till miljöer präglade av förföljelse hotar både deras fysiska säkerhet och psykologiska utveckling.

Brott mot Europakonventionen (EKMR)

- **Artikel 3** (förbud mot omänsklig behandling): Utvisning till förföljelse utgör omänsklig behandling. F.G. mot Sverige (2016) fastställer att återsändande till hbtqi-förföljelse bryter mot artikel 3.

- **Artikel 8** (rätt till privat- och familjeliv): Utvisning av personer som bott länge i landet sedan barndomen utgör ett oproportionerligt ingrepp i privat- och familjelivet.

Utvisningarna strider mot 1951 års Flyktingkonvention och 1967 års protokoll

- **Artikel 33:** Principen om non-refoulement förbjuder återsändande till områden där personens liv eller frihet skulle hotas. Förföljelse baserad på tillhörighet till en viss samhällsgrupp inkluderar hbtqi-personer enligt UNHCR. Förföljelse på grund av tillskriven tillhörighet till samhällsgruppen hbtqi-personer på grund av relationen till exempelvis en förälder som tillhör gruppen.

Förföljelse baserad på tillskriven grupptillhörighet som en självständig skyddsgrund

Den primära skyddsgrunden för tonåringar vars föräldrar har skyddsstatus och uppehållstillstånd på grund av hbtqi-skyddsskäl, är förföljelse baserad på tillskriven tillhörighet till samhällsgruppen hbtqi-personer. , Detta är en självständig konventionsgrund. Tillskrivna grupptillhörighet fokuserar på att förföljaren tillskriver tonåringens tillhörighet till gruppen hbtqi-personer. Tonåringar vars föräldrar har skyddsstatus och uppehållstillstånd på grund av hbtqi-skyddsskäl, löper stor risk att uppfattas som hbtqi-personer genom flera samverkande faktorer:

- **Antaganden om arv:** I samhällen där homosexualitet är kriminaliserat betraktas det ofta som ett inlärt beteende eller en "smitta" som överförs från förälder till barn.
- **Beteendemarkörer:** Tonåringar som vuxit upp i Sverige tillägnar sig könsuttryck, språkliga markörer och sociala attityder som skiljer sig från normerna i ursprungsländerna. Dessa "västerländska" manér tolkas ofta som indikatorer på hbtqi-identitet.
- **Synlighet:** Information om föräldrarnas asylskäl är ofta tillgänglig för myndigheter i ursprungsländerna via sociala medier eller diasporanätverk. Detta gör tonåringen till en måltavla för förföljelse baserad på tillskriven tillhörighet till samhällsgruppen hbtqi-personer.

Svenska myndigheter begår ett grundläggande rättsligt fel när de endast utreder tonåringarnas faktiska grupptillhörighet snarare än att utreda, pröva och bedöma om ungdomen i ursprungslandet riskerar att tillskrivas tillhörighet till samhällsgruppen

hbtqi-personer. Bedömningen av flyktingstatus och den framåtsyftande riskbedömningen måste utgå från förföljarens perspektiv.

Otillåtet krav på omedelbart återopande av skyddsskäl

Sveriges ståndpunkt är ofta att tonåringarna borde ha återopat sina skyddsskäl omedelbart vid ankomsten till Sverige. Detta krav är rättsligt oförsvarligt och oförenligt med principen om barnets bästa:

- **Barnkonventionen artikel 12:** Tonåringar som anländer som minderåriga kan inte förväntas förstå komplexa risker kring tillskriven grupptillhörighet eller förföljelse genom association.
- **Härlett skydd:** UNHCR Handbook föreskriver att familjemedlemmar bör få härlett skydd för att säkerställa familjens enhet.
- **Sur place-skäl:** Skyddsbehov kan uppstå över tid. För minderåriga utvecklas förståelsen för risker i takt med mognad, och förhållanden i ursprungslandet kan förvärras med tiden. EU-domstolen slog fast i målet A, B och C (C-148/13) att det faktum att en sökande inte berättar om ett asylskäl direkt vid det första förhøret inte får användas som enda skäl att avslå ansökan.

Slutsatser och RFSL:s rekommendation

Sveriges utvisningar av unga vuxna med eget skyddsbehov på grund av deras föräldrars skyddsstatus och uppehållstillstånd på grund av hbtqi-skyddsskäl, strider mot Migrationsverkets eget rättsliga ställningstagande, RS/015/2021, UNHCR:s riktlinjer nr 9, principen om non-refoulement, EKMR och Barnkonventionen. Svenska migrationsmyndigheter måste därför:

- Bedöma den individuella framtida risken för förföljelse baserat på tillskriven tillhörighet till samhällsgruppen hbtqi-personer snarare än att ensidigt fokusera på självidentifikation med denna samhällsgrupp.